

CHINA AND AFRICA: FINANCIAL AID AND STRATEGIC INTERESTS

CHIŃSKA REPUBLIKA LUDOWA I AFRYKA: POMOC FINANSOWA A INTERESY STRATEGICZNE

ABSTRACT

The financial dimension is a crucial aspect of bilateral cooperation between China and the African continent. The instruments and mechanisms of cooperation evolve with the changing strategy and financial capabilities of the Middle Kingdom and the needs and expectations of African partners. Development aid is an essential aspect of financial cooperation, allowing the PRC to pursue its strategic interests and accelerating the pace of economic development of the partner countries. The article contains an analysis of financial aid issues, including development aid, and the characteristics of China's aid activities in Africa. As a result of the research, conclusions are drawn regarding the link between the strategic interests of the PRC and its development aid strategy on the African continent.

STRESZCZENIE

Wymiar finansowy jest kluczowym aspektem współpracy dwustronnej między Chinami a kontynentem afrykańskim, a instrumenty i mechanizmy współpracy ewoluują wraz ze zmieniającą się strategią i możliwościami finansowymi Państwa Środka,

jak również potrzebami i oczekiwaniami partnerów afrykańskich. Pomoc rozwojowa stanowi istotny trzon współpracy finansowej, pozwalający ChRL realizować interesy strategiczne, a jednocześnie przyczyniając się do przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego państw partnerskich. W artykule zawarta jest analiza zagadnień związanych z problematyką pomocy finansowej, w tym pomocy rozwojowej, i charakterystyka działań pomocowych ChRL w Afryce. W rezultacie badań sformułowane są wnioski dotyczące powiązania interesów strategicznych ChRL ze strategią pomocy rozwojowej na kontynencie afrykańskim.

KEYWORDS: *China, Africa, development aid, cooperation, investment*

SŁOWA KLUCZOWE: *Chiny, Afryka, pomoc rozwojowa, współpraca, inwestycje*

WPROWADZENIE

Pomoc rozwojowa spełnia ważną rolę w walce z ubóstwem i stymulowaniu rozwoju gospodarczego państw afrykańskich (Acemoglu, 2014; Acemoglu i in., 2001). Obok dawców tradycyjnych – państw europejskich oraz USA – coraz większą część pomocy rozwojowej przekazują gospodarki wschodzące, do których zaliczamy m.in. Chiny, Indie czy Brazylię. Wymiar finansowy jest kluczowym aspektem współpracy dwustronnej między Chinami a kontynentem afrykańskim, a instrumenty i mechanizmy współpracy finansowej ewoluują wraz ze zmieniającą się strategią i możliwościami finansowymi Państwa Środka, jak również potrzebami i oczekiwaniami partnerów afrykańskich. Wzrasta wolumen współpracy, a Chiny stopniowo wyprzedzają kolejnych partnerów, łącznie z organizacjami międzynarodowymi, jak Bank Światowy. Chińska pomoc rozwojowa kierowana jest do wszystkich sektorów, przyczyniając się do przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego państw partnerskich, ale także wzmacniając pozycję Chin w Afryce.

Literatura przedmiotu w języku polskim jest stosunkowo ograniczona. Badacze zwykle koncentrują się na aspektach gospodarczych, akcentując rolę surowców naturalnych we współpracy dwustronnej (Gacek, 2012; Gawrycki i in., 2011; Kozłowski, 2013). Jednocześnie opracowania dotyczące Chin zawierają niewiele informacji o relacjach z kontynentem afrykańskim, koncentrując się na transformacji gospodarczej (Cieślik, 2012; Góralczyk, 2018)

lub współpracy regionalnej (Krukowska i in., 2018), zaś artykuły naukowe poświęcone są wąskiemu spektrum relacji dwustronnych, głównie w zakresie polityki energetycznej (Krukowska, 2014) i handlu surowcami naturalnymi. Znacznie liczniejsze są opracowania anglojęzyczne, wnikliwie badające każdy aspekt relacji między ChRL a partnerami afrykańskimi: od całościowej analizy (Brautigam, 2009; Michel & Woods, 2010; Roy, 1998; Shambaugh, 2020; Shinn, 2019; Shinn & Eisenman, 2012) po analizę sektorową: współpracę polityczną (Cabestan, 2013; Roy, 1998), gospodarczą (Beuret i in., 2008; d'Aboville i in., 2012) obéissant au mot d'ordre « Sortez ! » de Hu Jintao, les Chinois se ruent vers l'Afrique. Pour le pire parfois, pour le meilleur aussi. En échange de matières premières dont le continent noir regorge (pétrole, gaz, métaux, uranium, bois, poissons, żywnościową (Brautigam, 2015), czy wojskową (Cole, 2016) energy security, and naval power—all interactive and major influences on China's future and its relations with the United States. A decade and a half into the twenty-first century, Beijing requires reliable access to energy resources, the navy to defend that access, and foreign policies to navigate safely toward its goals. Most importantly, the People's Liberation Army-Navy (PLAN).

Niniejsze opracowanie ma na celu przybliżenie problematyki pomocy finansowej (w tym rozwojowej) udzielanej przez ChRL partnerom afrykańskim. Wobec rosnącego zaangażowania finansowego ChRL na kontynencie afrykańskim, hipoteza badawcza została sformułowana następująco: celem Chin jest realizacja interesów strategicznych poprzez współpracę finansową z państwami Afryki. W celu weryfikacji hipotezy sformułowano następujące pytania badawcze: 1. Jakie są interesy strategiczne ChRL w Afryce? 2. Jaka jest wartość pomocy finansowej udzielanej przez ChRL państwom kontynentu? 3. W jakich sektorach i na jakich warunkach lokowana jest chińska pomoc rozwojowa? 4. Czy istnieją powiązania pomiędzy współpracą rozwojową a interesami strategicznymi ChRL na kontynencie afrykańskim?

W ramach dążenia do weryfikacji hipotezy, wyodrębniono trzy główne pola badawcze. Pierwsza część badań dotyczy zagadnień ogólnych związanych z problematyką pomocy finansowej i pomocy rozwojowej ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki chińskiego systemu współpracy finansowej. Druga część koncentruje się na charakterystyce pomocy finansowej udzielanej przez ChRL państwom Afryki. Część trzecia opracowania poświęcona jest analizie

powiązań pomiędzy pomocą finansową a interesami strategicznymi ChRL w Afryce. Do osiągnięcia wyżej wymienionych celów wykorzystane zostały metody jakościowe: analizy dokumentów oficjalnych, danych statystycznych oraz opracowań i raportów literatury polsko – i anglojęzycznej, jak również metoda wnioskowania logicznego niezbędnego do identyfikacji zależności pomiędzy wolumenem chińskiej pomocy finansowej a realizacją interesów strategicznych Państwa Środka.

POMOC FINANSOWA: ZAGADNIENIA OGÓLNE

Pomoc rozwojowa jest niezwykle ważnym aspektem relacji dwustronnych między państwami rozwiniętymi i rozwijającymi się. Pomimo oficjalnego statusu państwa rozwijającego się, od początku swojego istnienia Chiny aktywnie wspierały państwa Afryki na drodze rozwoju gospodarczego. Chińska strategia współpracy ewoluowała wraz ze zmieniającymi się potrzebami państw partnerskich, możliwościami finansowymi Państwa Środka, ale i interesami strategicznymi, w osiągnięciu których współpraca finansowa miała być pomocna.

Według Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), pomoc finansowa dzieli się na oficjalną pomoc rozwojową (ODA, pomoc rozwojowa) oraz pozostałe przepływy finansowe (OOF) w zależności od udziału elementu darowizny. Według OECD, oficjalna pomoc rozwojowa obejmuje darowizny i pożyczki przekazywane przez instytucje rządowe lub organizacje międzynarodowe, których celem jest wsparcie rozwoju gospodarczego i dobrobytu w krajach rozwijających się (Zajackowski, 2019, s. 26). Pożyczki uważane są za oficjalną pomoc rozwojową w przypadku, gdy element darowizny stanowi przynajmniej 25% wartości przekazywanych środków, pozostałe przepływy finansowe obejmują zaś przepływy o mniejszym wkładzie darowizny (poniżej 25% wartości) (OECD, 2003, 2020b, 2020a). Pomoc rozwojowa udzielana przez instytucje międzynarodowe czy poszczególne państwa rozwinięte kierowana jest głównie do sektorów ważnych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego i poprawy warunków życia społeczeństw państw-biorców.

Ogólnie stosowana terminologia nie przystaje jednak do chińskiego systemu współpracy rozwojowej z kilku powodów. Przede wszystkim chiński

program finansowania rozwoju charakteryzuje brak przejrzystości w zakresie kluczowych zagadnień, jak wolumen, warunki i zasady współpracy finansowej (Nielson i in., 2017). Jest to efekt celowego działania rządu w Pekinie, który zachęca podmioty chińskie do łączenia działań inwestycyjnych, handlowych i usługowych z działaniami o charakterze pomocowym tłumacząc to chęcią lepszego dostosowania oferty współpracy do oczekiwań partnerów-biorców (Sun, 2014). Wydaje się jednak, że celem rządu w Pekinie jest także niechęć do ujawnienia danych statystycznych o współpracy z państwami rozwijającymi się w obawie przed krytyką wewnętrzną (Lancaster, 2007).

Warunki współpracy finansowej z podmiotami chińskimi podlegają częstym zmianom, związanym głównie z problemami finansowymi państw partnerskich, w rezultacie których zadłużenie może być w części lub całości umarżane. Ze względu na brak całościowych danych dotyczących wolumenu pomocy i wielkości elementu darowizny, często niemożliwe jest precyzyjne oddzielenie pomocy rozwojowej od pozostałych przepływów finansowych by precyzyjnie określić zaangażowanie ChRL na kontynencie.

POMOC ROZWOJOWA CHRL W AFRYCE

Motywy współpracy rozwojowej ChRL są powiązane z aktualnymi interesami strategicznymi Pekinu i łączą się z celami realizowanymi w ramach współpracy inwestycyjnej i handlowej. Pomoc finansowa w większości przypadków wykorzystywana jest na inwestycje infrastrukturalne, a poprzez wsparcie finansowe Chiny zyskują partnera gotowego wspomóc Pekin na arenie międzynarodowej. Pomoc finansowa jest także sposobem na wykorzystanie nadwyżki rezerw finansowych. W interesie strategicznym ChRL leży zabezpieczenie dostępu do afrykańskich surowców naturalnych i rynków zbytu, zarówno w zakresie handlowym, jak i inwestycyjnym (Naidu & Davies, 2006), a długofalowa współpraca gwarantuje utrzymanie stałych cen surowców (Kragelund, 2009). Jednocześnie dobre relacje z państwami Afryki pomagają w marginalizacji dyplomatycznej Tajwanu i umożliwiają promocję chińskiego modelu rozwoju gospodarczego (tzw. konsensus pekiński), zwiększając tym samym mięką siłę ChRL (Sun, 2020, s. 29).

Począwszy od lat 50. XX wieku, współpraca finansowa Chin z państwami Afryki ograniczona była do dotacji i nieoprocentowanych pożyczek na potrzeby realizacji niewielkich projektów, często w sektorze rolnym. Ponieważ relacje dwustronne oparte były na bliskości ideologicznej, współpraca zwykle miała charakter pomocy bezzwrotnej, gdzie Chiny dostarczały m.in. towary, żywność, broń, ale i udzielały pożyczek na warunkach preferencyjnych, organizowały szkolenia i staże w zakresie produkcji rolnej i przemysłowej, dostarczały wyposażenie szpitali i szkół (Kobayashi, 2008, s. 2–3). Pomoc obejmowała również współpracę wojskową. O ile element darowizny często obejmował całość przekazywanych środków, pożyczki na warunkach preferencyjnych często były umarzane, stając się w rzeczywistości pomocą bezzwrotną. W 2009 r. profesor D. Brautigam identyfikowała przynajmniej dziewięć rodzajów pomocy udzielanej przez Chiny. Były to: (a) zespoły medyczne (b) szkolenia, stypendia (c) pomoc humanitarna (d) wolontariat (e) umorzenie zadłużenia (f) wsparcie budżetowe (g) projekty pod klucz (infrastruktura, fabryki) (h) pomoc rzeczowa (i) pomoc techniczna (Brautigam, 2009, s. 105). Z biegiem czasu struktura pomocy ulegała zmianie: malał udział pomocy bezzwrotnej przy jednoczesnym wzroście liczby wierzytelności anulowanych w całości lub przynajmniej w części. Pożyczki mogą mieć niewielką sumę bezzwrotną, z zastosowaniem różnej wielkości i rodzaju preferencji (m.in. oprocentowanie, okres karencji i spłaty wierzytelności).

Z uwagi na niepełne dane statystyczne ujawniane przez ChRL, ośrodki badawcze samodzielnie gromadzą dane dotyczące wolumenu pomocy rozwojowej. Według China Africa Research Initiative (CARI) w Johns Hopkins School of Advanced International Studies, pomoc finansowa (zarówno ODA, jak i OOF) otrzymana przez państwa Afryki w okresie 2000-2018 sięgnęła 138,6 mld USD (CARI, 2018). Udział pomocy rozwojowej był stosunkowo niewielki – kształtował się na poziomie około 25% – i wykazywał tendencję malejącą, choć w 2018 r. Chiny zadeklarowały wzrost pomocy rozwojowej do 5 mld USD rocznie (Brautigam, 2018), co może świadczyć o rosnącej determinacji Państwa Środka w pogłębianiu uprzywilejowanych relacji z kontynentem.

Jednocześnie Chiny świadomie kształtują strategię współpracy, regularnie przekazując informacje o przewidywanym wolumenie pomocy finansowej podczas cyklicznych spotkań Forum Współpracy Chiny-Afryka (FOCAC).

Wolumen oferowanej pomocy wzrasta niemal geometrycznie: w 2009 r. Chiny zapowiedziały pomoc w wysokości 10 mld USD, w 2012 r. już 20 mld USD (powiększone w 2014 r. o kolejne 10 mld USD), a w 2015 i 2018 r. – po 60 mld USD (Forum on China-Africa Cooperation, 2009, 2012, 2015, 2018). Afryka zajmuje ważne miejsce w polityce współpracy finansowej ChRL: w okresie 2000-2014 na kontynent trafiła trzecia część pomocy Państwa Środka, podczas gdy Bank Światowy przekazał Afryce tylko 21% środków (Morris i in., 2020, s. 14, 34, 40).

Pomoc jest przekazywana za pośrednictwem banków realizujących politykę rządową: the Export-Import Bank of China (China Eximbank) i China Development Bank (CDB), działających w różnych sektorach i wykorzystujących środki do wsparcia chińskich przedsiębiorstw w ekspansji na rynek afrykański. Większość środków, które możemy sklasyfikować jako pomoc rozwojową, otrzymała Afryka Wschodnia (48%), za nią Afryka Zachodnia (26%) i Środkowa (20%). Wydaje się, że główną przyczyną takiego podziału środków jest znaczenie dla chińskich interesów gospodarczych, od dawna koncentrujących się na drodze do Europy i na Bliski Wschód (Afryka Wschodnia), a od kilku lat sięgających po zachodnie regiony kontynentu, dotychczas pozostające pod wpływem Francji, zazdrośnie strzegącej swych byłych kolonii.

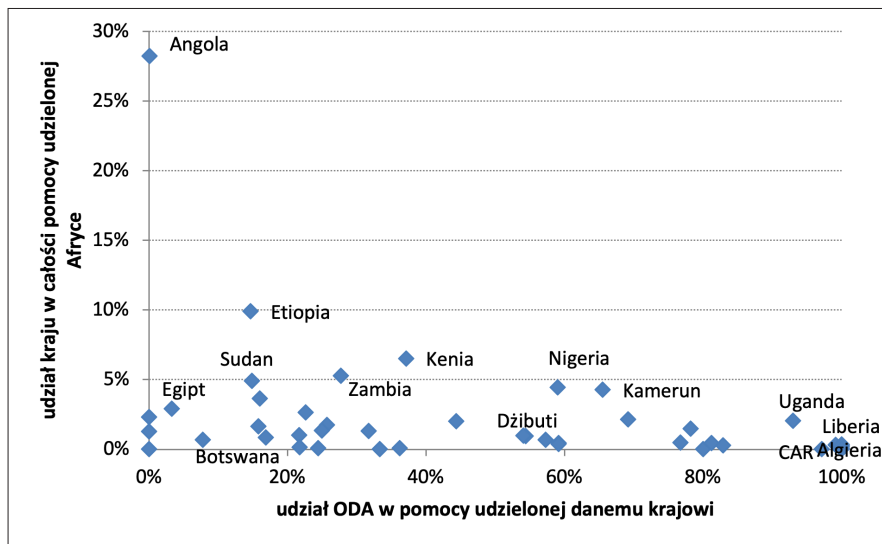
Analiza udziału pomocy rozwojowej w całości środków otrzymanych przez poszczególne państwa z Chin wskazuje, że dla ponad połowy (28) państw wsparcie na warunkach preferencyjnych stanowi ponad 50% środków. Wolumen pomocy rozwojowej w tej grupie waha się od kilku / kilkudziesięciu milionów dolarów do niemal 3,9 mld USD. Rozkład ODA w całości przekazanych środków w okresie 2000-2018 wskazuje negatywną korelację między wolumenem otrzymanych środków a udziałem ODA (Rysunek 1).

Największym odbiorcą chińskiej pomocy finansowej od lat pozostaje Angola, która w okresie 1983-2018 otrzymała około 60 mld USD, głównie w postaci pożyczek komercyjnych, przy niewielkim udziale pomocy rozwojowej (Cui, 2018). Jednocześnie stosunkowo liczna grupa państw otrzymuje tylko pomoc o charakterze uprzywilejowanym, inne zaś otrzymują tylko środki na warunkach rynkowych. Warto zauważyć, że państwa o najwyższym (100%) udziale pomocy rozwojowej otrzymały stosunkowo niewielki wolumen środków (poza Ugandą). W przypadku największych biorców, udział ODA wahał

się od 15% (Etiopia, Sudan, Mozambik, Kongo) do 93% (Uganda) (obliczenia własne na podstawie danych CARI, 2018).

Rysunek 1.

Rozkład ODA w pomocy Chin udzielonej Afryce w okresie 2000-2018 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CARI

Chińskie pożyczki z reguły wykorzystywane są do realizacji projektów mających stymulować rozwój gospodarczy państw afrykańskich. Najwięcej środków przeznaczonych zostało na rozbudowę infrastruktury transportowej (31% w okresie 2000-2018), głównie tras kolejowych, dróg i autostrad. Eximbank sfinansował budowę tras kolejowych m.in. Mombasa-Nairobi (Kenia), Lagos-Ibadan (Nigeria), Port Sudan-Chartum (Sudan) i połączenie Etiopii z Dżibuti. Poza tym chińskie środki wykorzystano także do budowy drogi ekspresowej Kampala (Uganda), autostrady Route nationale 1 (Kongo), mostu Katembe, drogi w Maputo (Mozambik), portu w Bagamoyo (Tanzania) oraz wielofunkcyjnego portu Doraleh, wraz z terminalem (Dżibuti). Sektor energetyczny przejął 19% środków, m.in. na budowę elektrowni wodnych: Bui (Ghana) i Karuma (Uganda), wiatrowych (Etiopia) czy rozbudowę sieci energetycznej (m.in. Gabon, Kenia, Sudan). Chiny pomagają w rozwoju sektora

wydobywczego (13%), a środki przekazane zostały m.in. na kopalnię miedzi Musoshi (DR Konga). Poza stymulacją rozwoju gospodarczego, Chiny finansują wydatki rządów Afryki (10%), budując i wyposażając szkoły (m.in. Uniwersytet w Ghanie), szpitale (m.in. Angola, Kamerun, Kenia, Mauritius), stadiony (m.in. Stade d'Angondje w Gabonie, Zambia, Mozambik) oraz budynki administracji publicznej (m.in. Sudan, Mozambik, Tanzania, Zimbabwe). Część środków została wykorzystana do pokrycia kosztów działania policji i sił bezpieczeństwa (m.in. zakup łodzi i samochodów patrolowych) czy wypłatę pensji urzędników służby cywilnej (m.in. Rep. Środkowoafrykańska). Ostatnio znaczące środki przekazywane są na rozwój sektora telekomunikacyjnego (6%), gdzie Chiny finansują infrastrukturę ICT (m.in. DR Konga, Gwinea, Kamerun, Malawi, Mali), wyposażają miasta w systemy monitoringu i kontroli ruchu, jak również nowoczesną technologię rozpoznawania twarzy (m.in. Zimbabwe, RPA).

Cechą charakterystyczną chińskiego zaangażowania jest promowanie obiektów o wysokim współczynniku rozpoznawalności i dużej wartości, skali i znaczeniu, zarówno ekonomicznym, jak i społecznym czy propagandowym. Takie projekty wzmacniają pozytywny wizerunek ChRL i dają możliwość długoterminowej współpracy wielu podmiotów, zwłaszcza, gdy realizowane są w kilku sąsiadujących ze sobą państwach lub regionach przez długi okres czasu. Nie bez znaczenia jest związany z tym element prestiżu, ważny dla budowy wizerunku zaawansowanego supermocarstwa przemysłowego i technologicznego, a jednocześnie hojnego partnera. Najstarszym tego typu projektem była linia kolejowa Tazara o długości 1860 km, zbudowana w czasie zaledwie pięciu lat na początku lat 70., łącząca Tanzanię i Zambię. Obecnie Chiny są finansowo zaangażowane w połączenie trasą kolejową Oceanu Atlantyckiego i Indyjskiego, biorą również udział w realizacji Wschodnioafrykańskiego Planu Rozbudowy Kolei, mającego na celu połączenie Kenii, Tanzanii, Ugandy, Zambii, Rwandy, Burundi, a w perspektywie także Sudanu Południowego, Etiopii i DR Konga. Chiny były zaangażowane w budowę największego w Afryce i trzeciego pod względem wielkości na świecie meczetu Djamaa El Djazair w Algierii, ufundowały i wyposażyły siedzibę Unii Afrykańskiej w Addis Abebie (Etiopia), są także zaangażowane w budowę siedziby Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS) w Abudży (Nigeria).

INTERESY STRATEGICZNE ChRL W KONTEKŚCIE WSPÓŁPRACY ROZWOJOWEJ

Chińska pomoc finansowa pozostaje zależna od interesów strategicznych Pekinu, który traktuje środki finansowe jako ważny instrument umożliwiający uzyskanie potrzebnych ustępstw lub pomocy ze strony państw partnerskich. O instrumentalnym traktowaniu współpracy pomocowej przez rząd chiński świadczy zarówno struktura oferowanej pomocy finansowej (obecność i wielkość elementu darowizny), jak również dobór partnerów i oferowane warunki współpracy.

Pomoc rozwojowa pozostaje jednym z głównych kanałów transferu wpływów Państwa Środka. Chiny preferują współpracę bilateralną, dającą wprawdzie większe obciążenia finansowe, ale i większe zyski w postaci uprzywilejowanych relacji z partnerami afrykańskimi. Stąd konsekwentne działania ChRL na polu bilateralnym, ukierunkowane na wzmocnienie pozytywnego wizerunku Państwa Środka jako kraju rozwijającego się, który teraz pragnie podzielić się doświadczeniem i udzielić wsparcia podobnym sobie państwom. Chińska pomoc ma przyciągać uwagę, wzmacniając pozytywny wizerunek Państwa Środka. Nieustanne powoływanie się na wspólne doświadczenia kolonialne, problemy rozwojowe, etc. ma podkreślić cechy łączące Chiny z partnerami z Afryki i równorzędny status partnerów. Jest to niecodzienna sytuacja dla państw z przeszłością kolonialną, zwykle chłodno traktowanych przez partnerów zachodnich. Dlatego Chiny rzadko wspierają programy rządowe, preferując realizację konkretnych projektów: budowę szkoły, szpitala, stadionu, gmachu użyteczności publicznej, ale też dużych projektów infrastrukturalnych, jak linie kolejowe, porty czy elektrownie.

Proponowana przez Chiny współpraca finansowa niezmiennie opiera się na mocnej podstawie ideologicznej, której osiąą pozostaje zasada nieingerencji w sprawy wewnętrzne partnerów (The State Council of the People's Republic of China, 2014), dająca Chinom i ich partnerom swobodę działania m.in. w zakresie (nie)przestrzegania praw człowieka. Ponieważ warunkiem sine qua non otrzymania pomocy finansowej od ChRL jest nawiązanie stosunków dyplomatycznych z Pekinem, współpraca finansowa przyczynia się do propagowania tak ważnej dla Pekinu idei jednych Chin. Perswazja jest bardzo

skuteczna: w 2021 r. jedynie Eswatini wciąż utrzymuje relacje dyplomatyczne z Tajwanem, pozostałe państwa stopniowo wybierały politykę współpracy a nie konfrontacji i, w rezultacie, dla wielu (29/54) ChRL jest najważniejszym źródłem pomocy o charakterze bilateralnym.

Ważnym kryterium przyznania środków wydaje się współpraca z Chinami na forum międzynarodowym. Analiza głosowań Zgromadzenia Ogólnego ONZ w latach 1971-2017, pozwala wyodrębnić państwa Afryki wspierające politykę Pekinu. Według Yiqin Fu, wśród państw afrykańskich najczęściej stanowisko Chin popierają Somalia i Dżibuti (90,5% głosowań), Zimbabwe (90,28%), Sudan (90,23%), Komory (90,08%), Gwinea (89,93%) i Namibia (89,88%). Znamienne, że państwa afrykańskie zajęły 10 miejsc w zestawieniu (na 20), mając ponad 89% zgodności z głosowaniami Pekinu (Yiqin, 2018). O skuteczności strategii dystrybucji pomocy rozwojowej świadczą badania, które wykazały, że 10% wzrost podobieństwa w głosowaniu na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ między Chinami a krajami partnerskimi, zwiększa pomoc rozwojową otrzymywaną przez te kraje o ponad 86% (The Economist, 2016).

Geograficzny rozkład współpracy świadczy o silnym znaczeniu surowców mineralnych w procesie przyznawania środków. Państwa Afryki Środkowej i Wschodniej, do których trafia największy wolumen pomocy, mają poszukiwane przez Chiny surowce naturalne i goszczą liczne inwestycje chińskie. Do szczególnie uprzywilejowanych możemy zaliczyć posiadające ropę naftową Angolę i Sudan, które nieprzerwanie korzystały z dostępu do chińskich środków, głównie jednak o charakterze pozapomocowym. Warto podkreślić długoterminowy charakter współpracy, zapewniający równie długi dostęp do surowców mineralnych. Także koncentracja działań w sektorze transportowym i energetycznym może wskazywać, że chińska pomoc finansowa udzielana jest według klucza interesów strategicznych Państwa Środka: import surowców afrykańskich i eksport towarów chińskich wymaga zapewnienia odpowiedniej sieci transportowej, a sukces ekspansji chińskich przedsiębiorstw eksportowych na kontynencie uwarunkowany jest dostępem do energii elektrycznej oraz możliwością transportu towarów i surowców.

Współpraca finansowa przekłada się na ekspansję chińskich przedsiębiorstw na kontynencie. Ponieważ większość pożyczek finansuje realizację różnego

rodzaju projektów budowlanych, Chiny oczekują, że państwa afrykańskie będą wykorzystywać udostępnione środki na współpracę z firmami chińskimi (tzw. pomoc wiązana). Dlatego też środki przekazywane są bezpośrednio wykonawcom (Rotberg, 2008), co ma pozytywny wpływ na szybkość realizacji inwestycji i zniwelowanie ryzyka korupcji. Na projektach zarabiają więc głównie chińskie przedsiębiorstwa, zatrudniające chińskich pracowników i korzystające z własnego łańcucha dostaw.

WNIOSKI

Chiny aktywnie wspierają państwa rozwijające się Afryki na drodze rozwoju gospodarczego a struktura finansowania obrazuje ewolucję chińskiej polityki współpracy: odejście od wymiaru ideologicznego w kierunku pragmatycznej kooperacji obliczonej na realizację interesów, głównie ekonomicznych, Państwa Środka. Strategia współpracy pomocowej Chin wydaje się być skutecznym instrumentem budowania wpływów gospodarczych i politycznych na kontynencie afrykańskim. Poprzez swoje zaangażowanie, Chiny zyskują partnerów gotowych wesprzeć je na forach organizacji międzynarodowych, oferujących dostęp do surowców naturalnych, a dla chińskich przedsiębiorców – możliwość ekspansji gospodarczej. Rząd chiński dokłada starań, by relacje dwustronne rozwijały się pomyślnie, unikając możliwych konfliktów poprzez stosowanie zasady nieingerencji.

Jednocześnie zaangażowanie finansowe Chin wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniom partnerów afrykańskich, co potwierdzają badania wskazujące pozytywne konsekwencje gospodarcze alokacji pomocy rozwojowej z Chin, gdzie 10-procentowy wzrost wolumenu pomocy przynosi zwykle wzrost PKB regionu o około 0,24% (Dreher i in., 2016, s. 6). Pomoc chińska jest ceniona przede wszystkim ze względu na zasadę nieingerencji, szybko i zdecydowaną reakcją na potrzeby partnerów, niskie koszty i terminową realizację projektów przy niewielkich obciążeniach administracyjnych (Dreher & Fuchs, 2015; Strange i in., 2017). Wydaje się, że współpraca finansowa jest satysfakcjonująca dla obu stron.

O ile jednak pomoc finansowa ma stymulujący wpływ na współpracę dwustronną, umożliwiając partnerom afrykańskim pozyskanie finansowania zewnętrznego a Chinom wejście na nowe rynki, o tyle stanowić może zagrożenie dla państw-biorców, narażając je na ryzyko nadmiernego zadłużenia. Większość państw Afryki jest jednak gotowa podjąć ryzyko, wychodząc z założenia, że nowe inwestycje przyczynią się do przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego, pozostającego niezmiennie priorytetem.

REFERENCES

- Acemoglu, D. (2014). *Dlaczego narody przegrywają: Źródła władzy, pomysłowości i ubóstwa*. Zysk i S-ka.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*, 91(5). <http://www.jstor.org/stable/2677930>
- Beuret, M., Michel, S., Woods, P. (2008). *La Chinafrique: Quand la Chine fait main basse sur le continent noir* (GRASSET ET FASQUELLE edition). GRASSET.
- Brautigam, D. (2009). *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Oxford University Press.
- Brautigam, D. (2015). *Will Africa Feed China?* (1 edition). Oxford University Press.
- Brautigam, D. (2018). *China's FOCAC Financial Package for Africa 2018: Four Facts*. <http://www.chinaafricarealstory.com/2018/09/chinas-focac-financial-package-for.html>
- Cabestan, J.-P. (2013). *Polityka zagraniczna Chin. Między integracją a dążeniem do mocarstwowości*. Wydawnictwo Akademickie DIALOG.
- CARI. (2018). *Loan Data*. China Africa Research Initiative. <http://www.sais-cari.org/data>
- Cieślak, E. (2012). *Efekt smoka: Skutki ekspansji gospodarczej Chin po 1978 roku*. CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe ; Wyższa Szkoła Bankowa.
- Cole, B. D. (2016). *China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy*. Naval Institute Press.
- Cui, A. (2018). *Embaixador Cui Aimin publica artigo no Jornal de Angola*. <http://ao.chineseembassy.org/por/sghd/t1525166.htm>
- d'Aboville, R., Sun, Q., Caulier, E. (2012). *Investissements pétroliers chinois en Afrique: Conséquences géopolitiques*. Harmattan.
- Dreher, A., Fuchs, A. (2015). Rogue Aid? An Empirical Analysis of China's Aid Allocation. *Canadian Journal of Economics*, 48(3), 988–1023. <https://doi.org/10.1111/caje.12166>
- Dreher, A., Fuchs, A., Hodler, R., Parks, B., Raschky, P. A., Tierney, M. J. (2016). *Aid on Demand: African Leaders and the Geography of China's Foreign Assistance* (AidData Working Paper Nr 3). AidData at William & Mary. <https://www.aiddata.org/publications/aid-on-demand-african-leaders-and-the-geography-of-chinas-foreign-assistance>
- Forum on China-Africa Cooperation. (2009). *Forum on China-Africa Cooperation Sharm El Sheikh Action Plan (2010-2012)*. https://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/t280369.htm

- Forum on China-Africa Cooperation. (2012). *Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2013-2015)*. https://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/t954620.htm
- Forum on China-Africa Cooperation. (2015). *The Forum on China-Africa Cooperation Johannesburg Action Plan (2016-2018)*. Forum on China-Africa Cooperation. http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzbjyhys_1/hywj/t1327961.htm
- Forum on China-Africa Cooperation. (2018). *Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2019-2021)*. https://focacsummit.mfa.gov.cn/eng/hyqk_1/t1594297.htm
- Gacek, L. P. (2012). *Bezpieczeństwo energetyczne Chin. Aktywność państwowych przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*. Księgarnia Akademicka.
- Gawrycki, M. F., Szeptycki, A. R., Bógdał-Brzezińska, A. (2011). *Podporządkowanie, nie-dorozwój, wyobcowanie: Postkolonializm a stosunki międzynarodowe*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Góralczyk, B. (2018). *Wielki renesans: Chińska transformacja i jej konsekwencje*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Kobayashi, T. (2008). Evolution of China's Aid Policy. *JBICI Working Paper*, 27. file:///C:/Users/Monika/Downloads/Evolution_of_Chinas_Aid_Policy.pdf
- Kozłowski, K. (2013). *Geopolityka naftowa Chińskiej Republiki Ludowej*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kragelund, P. (2009). Knocking on a Wide-open Door: Chinese Investments in Africa. *Review of African Political Economy*, 36(122), 479–497. <https://doi.org/10.1080/03056240903346111>
- Krukowska, M. (2014). Chiny i surowce energetyczne Afryki. *Journal of Modern Science*, 20(1), 287–312.
- Krukowska, M., Kłaczyński, R., Kostecka-Tomaszewska, L. (2018). *The Belt and Road Initiative: China's geoeconomic expansion instrument*. Texter.
- Lancaster, C. (2007). *The Chinese Aid System*. https://www.cgdev.org/files/13953_file_Chinese_aid.pdf
- Michel, S., Woods, P. (2010). *China Safari: On the Trail of Beijing's Expansion in Africa* (First Trade Paper Edition). Nation Books.
- Morris, S., Parks, B., Gardner, A. (2020). Chinese and World Bank Lending Terms: A Systematic Comparison Across 157 Countries and 15 Years. *CGD Policy Paper*, 170. <https://www.cgdev.org/publication/chinese-and-world-bank-lending-terms-systematic-comparison>
- Naidu, S., Davies, M. (2006). China Fuels its Future with Africa's Riches. *South African Journal of International Affairs*, 13, 69–83. <https://doi.org/10.1080/10220460609556803>

- Nielson, D. L., Parks, B., Tierney, M. J. (2017). International organizations and development finance: Introduction to the special issue. *The Review of International Organizations*, 12(2), 157–169. <https://doi.org/10.1007/s11558-017-9270-7>
- OECD. (2003). *Glossary of Statistical Terms—Official development assistance (ODA) Definition*. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6043>
- OECD. (2020a). *Development resource flows—Other official flows (OOF)*. TheOECD. <http://data.oecd.org/drf/other-official-flows-oof.htm>
- OECD. (2020b). *Official development assistance (ODA)*. TheOECD. <http://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>
- Rotberg, R. I. (Red.). (2008). *China into Africa: Trade, Aid, and Influence*. Brookings Institution Press and World Peace Foundation.
- Roy, D. (1998). *China's Foreign Relations* (1st American Ed edition). Rowman & Littlefield Publishers.
- Shambaugh, D. (Red.). (2020). *China and the World*. Oxford University Press.
- Shinn, D. H. (2019). China–Africa Ties in Historical Context. W *China-Africa and an Economic Transformation*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198830504.003.0004>
- Shinn, D. H., Eisenman, J. (2012). *China and Africa: A Century of Engagement*. University of Pennsylvania Press.
- Strange, A. M., Dreher, A., Fuchs, A., Parks, B., Tierney, M. J. (2017). Tracking Underreported Financial Flows: China's Development Finance and the Aid–Conflict Nexus Revisited. *Journal of Conflict Resolution*, 61(5), 935–963.
- Sun, Y. (2014). *China's Aid to Africa: Monster or Messiah?* Brookings. <https://www.brookings.edu/opinions/chinas-aid-to-africa-monster-or-messiah/>
- Sun, Y. (2020). *Testimony Before the U.S.-China Economic and Security Review Commission. Hearing on: China's Strategic Aims in Africa*. <https://www.uscc.gov/hearings/chinas-strategic-aims-africa>
- The Economist. (2016). A despot's guide to foreign aid. *The Economist*. <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21697001-want-more-cash-vote-china-united-nations-despots-guide-foreign>
- The State Council of the People's Republic of China. (2014). *White Paper: China's Foreign Aid (2014)*. http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm
- Yiqin, F. (2018). *Data Analysis: Who Votes with China, and Who Votes with the US and Europe at the UN?* <https://yiqinfu.github.io/posts/united-nations-general-assembly/>
- Zajaczkowski, M. (2019). *Współpraca rozwojowa w ramach Światowej Organizacji Handlu* (Wydanie I). Oficyna Wydawnicza SGH–Szkoła Główna Handlowa.